

УДК 378.018.8:347.71-051

Саблук Ольга

Уманський державний педагогічний

університет імені Павла Тичини

ORCID ID 0000-0001-8638-3839

DOI 10.24139/2312-5993/2018.10/156-167

КОГНІТИВНО-КОМПЕТЕНТІСНИЙ КРИТЕРІЙ СФОРМОВАНOSTІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ АГЕНТІВ КОМЕРЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розкрито зміст когнітивно-компетентнісного критерію сформованості професійної компетентності майбутніх агентів комерційної діяльності. Визначено вимоги до формування професійної компетентності майбутніх агентів комерційної діяльності за когнітивно-компетентнісним критерієм: знання основ ринкової економіки, організації комерційної роботи на підприємствах, основ ринкового ціноутворення, маркетингу та менеджменту, основ прогресивної технології руху товару тощо. Доведено, що професійна компетентність включає такі компетентності: спеціальна, навчально-пізнавальна, інформатична, технологічна, комунікативна, особистісна. Розкрито показники когнітивно-компетентнісного критерію.

Ключові слова: компетентність, професійна компетентність, агенти комерційної діяльності, критерій, когнітивно-компетентнісний критерій, сформованість професійної компетентності, показники когнітивно-компетентнісного критерію.

Постановка проблеми. Для ефективного вирішення завдань, пов'язаних із процесом формування професійної компетентності майбутніх агентів комерційної діяльності, важливою є діагностика рівня сформованості цієї компетентності, розгляд сутнісних елементів зазначеного процесу. Як показала практика, це можливо при визначенні основних критеріїв та показників.

Аналіз актуальних досліджень. Проблема визначення й розробки надійних «вимірників» результативності досліджуваного процесу в сучасній педагогіці є однією з найскладніших і не вирішених проблем, якою займалися науковці (І. Галушак, І. Горностаєва, С. Гренадерова, J. Delors, П. Лузан, В. Нагаєв, О. Овчарук, І. Подласий, Т. Хащенко та ін.). У якості еталонних показників, з якими порівнюються досягнуті результати, на думку І. Подласого, використовуються критерії, що дозволяють диференціювати досліджувані предмети, явища за визначеними ознаками (Подласий, 2002, с. 32) або за допомогою якого вимірюється чи обирається альтернатива. Виступаючи в ролі мірила, норми, критерій, як указує С. Гренадерова, служить ідеальним зразком, виражає вищий, найдосконаліший рівень досліджуваного явища (Гренадерова, 2010, с. 42).

По відношенню до критерію, у дослідженні Л. Дарбасової, показник виступає як оцінка його стану. За допомогою показників спостерігаються й піддаються фіксації результати: педагогічної діяльності (навчання, виховання, розвитку особистості або колективу); управлінської діяльності (забезпечення процесів: становлення, розвитку, функціонування закладу освіти); забезпечення традиційного або інноваційного педагогічних процесів (Дарбасова, 2010, с. 77).

Критерій є по відношенню до показника більш узагальненим. Критерій стабільніший, показник динамічніший. Проте і показник, і критерій виражають закономірності виникнення предмета і явища, його будови, тому мають стійкість при багаторазовому вимірюванні (Хашченко, 2012, с. 129).

Аналіз наукової літератури показав, що сьогодні в педагогічній науці існують різні підходи до визначення критеріїв та показників сформованості у фахівців професійних якостей та характеристик, в основу яких покладено мотиви, цінності, потреби, знання, уміння, досвід, самооцінку, здатність до самоаналізу, самовизначення. Переважна більшість дослідників (Вітер, 2012; Гренадерова, 2010; Коростелін, 2015; Луговська, 2013; Правдюк, 2010; Харченко, 1998) виокремлюють три основні критерії: мотиваційно-ціннісний (мотиваційно-особистісний (Паржницький, 2015), мотиваційно-вольовий (Отрощенко, 2010), ціннісно-смісловий (Гренадерова, 2010; Ягупов, 2013), ціннісно-орієнтаційний (Максимова, 2015), мотиваційно-цільовий (Гаврутенко, 2017), мотиваційно-рефлексивний (Михасюк, 2016), потребово-мотиваційний (Стаднійчук, 2017); когнітивний (когнітивно-змістовий (Паржницький, 2015), організаційно-пізнавальний (Гаврутенко, 2017), професійно-пізнавальний, когнітивно-гностичний (Стаднійчук, 2017), професійно-когнітивний (Михасюк, 2016), діяльнісний (поведінковий (Зимня, 2004), операційно-діяльнісний (Гаврутенко, 2017; Паржницький, 2015), функціонально-компетентнісний (Стаднійчук, 2017), діяльнісно-практичний (Сучкіна, 2003), процесуально-діяльнісний (Гаврутенко, 2017), діяльнісно-технологічний (Стаднійчук, 2017), операційно-технологічний (Селевко, 2006).

Науковці в загальному до показників мотиваційно-ціннісного критерію відносять: мотиви, потреби, ціннісні орієнтації, ідеали, пізнавальний інтерес до майбутньої професії, емоційну стійкість, професійні настанови, позитивне ставлення до професії, ступінь сформованості професійної позиції, фахові інтереси, сформованість рефлексивної позиції, індивідуально-психологічні особливості, наявність потреби в розвитку своїх творчих сил, професійно важливі якості; когнітивного: рівень сформованості фахових знань (гуманітарні, аграрні, економічні, екологічні, управлінські, технічні, нормативно-правові, науково-методичні, практичні, технологічні, що забезпечують орієнтування й побудову планів, програм і способів самовдосконалення) та їх

системності, уміння широко й різноманітно застосовувати теоретичні знання у своїй практичній діяльності, прояв креативності в професійній діяльності, широкий спектр професійних інтересів, усвідомлення почуття особистої відповідальності за свою працю, уміння орієнтуватися в інформаційному просторі; діяльнісного: ступінь володіння фаховими вміннями та навичками, наявність професійного мислення та здатність до самоосвіти, досвід, володіння способами і прийомами, культурою професійної діяльності, прагнення до активної творчої професійної діяльності, здатність використовувати професійно важливі знання при розв'язанні професійно-орієнтованих завдань; оволодіння методами, способами й досвідом самостійного розв'язання професійних завдань.

Мета статті – розкрити зміст когнітивно-компетентнісного критерію сформованості професійної компетентності майбутніх агентів комерційної діяльності.

Методи дослідження – теоретичні (аналіз філософської, економічної, педагогічної літератури та її узагальнення).

Виклад основного матеріалу. Розглядаючи структуру професійної компетентності майбутніх агентів комерційної діяльності як єдність розглянутих різних компонентів, можна оцінити її сформованість за такими критеріями: мотиваційно-ціннісним, когнітивно-компетентнісним, особистісно-діяльнісним.

У структурі професійної компетентності майбутніх агентів комерційної діяльності виокремлено когнітивно-компетентнісний критерій, оскільки її розвиток у студентів здійснюється через професійно спрямовану навчально-пізнавальну діяльність, яка включає в себе залучення студентів до процесу самостійного пошуку й «відкриття» нових знань; опанування нових способів діяльності; через методи використання різноманітних форм роботи, зміст навчального матеріалу дисциплін (Головань, 2012, с. 142).

Це критерій, у якому переломлюються первинні значення компетентності як «обізнаність», «знання, досвід» і який є системою набутих знань з урахуванням їх глибини, обсягу, стилю мислення, норми етики, соціальних функцій фахівця.

Як вважає С. Стеблюк, цей критерій передбачає свідоме одержання студентами економічних знань у професійній підготовці; інтерпретування економічних знань в уміння та навички; усвідомлене сприйняття законів економічної діяльності; здатність швидко приймати рішення та нести за них відповідальність; спроможність до постійного оновлення економічних знань (Стеблюк, 2017, с. 99).

Застосування знань може відбуватися за зразками, у стандартній ситуації, у нових ситуаціях. Поряд із названими параметрами розглядаються також якості знань. Л. Дарбасова виділяє такі групи цих

якостей: а) системність, систематичність, науковість, узагальненість, усвідомленість, згорнутість, фундаментальність; б) гнучкість, мобільність, оперативність; в) дієвість, спрямованість на практичне використання; г) повнота, обсяг, точність, міцність (Дарбасова, 2010, с. 50).

Знання, набуті в галузі комерції і підприємництва, як правило, визначають розвиток особистості, готової до безперервного оновлення, розширення, удосконалення наявних знань і професійних якостей, до оволодіння системою професійних цінностей, набуття здібностей до рефлексії, толерантності мислення. Такий фахівець отримує можливість абсолютної реалізації свого особистісного ресурсу в системі неперервної професійної освіти.

У структурі компетентності майбутнього фахівця когнітивний компонент С. Вітер розглядає як знання професійної термінології, фактів, концепцій, принципів і теорій економіки; накопичення системних фахових знань та міжпредметних зв'язків, що є теоретичною і методичною основою ефективної економічної діяльності фахівця (Вітер, 2012, с. 133).

Так, сформованості економічних знань у процесі професійної підготовки студентів можна досягти, якщо реалізується поєднання пізнавальних, теоретичних і практичних компонентів навчання. Пізнавальні компоненти створюють не тільки систему фінансових, технологічних, технічних, економічних і правових знань, а й визначають внутрішню культуру молоді, формують її готовність до свідомої гармонізації стосунків: людина – суспільство – природа – економіка. А теоретичні та практичні компоненти навчання формують світогляд і вміння творчо мислити, створюють підґрунтя економічно доцільних і водночас соціально відповідальних рішень, дослідницьких навичок, практичних умінь (Гаврутенко, 2017, с. 16).

Тобто знання в умовах економічної освіти є одним із основних елементів процесу навчання, а їх засвоєння передбачає вивчення основних понять, законів, теорій, методів, принципів про різні предмети та явища, без яких неможливе розкриття їх основ для глибшого пізнання й ефективної реалізації професійної діяльності майбутніх молодших спеціалістів економічного профілю (Гаврутенко, 2017, с. 15).

Когнітивний критерій, як вважає М. Коростелін, передбачає глибоке усвідомлення майбутніми фахівцями сутності конфліктів та їх попередження, яке полягає в завчасному розпізнанні, усуненні або ослабленні конфліктогенних факторів і обмежені таким шляхом можливості їх виникнення або деструктивного розвитку в майбутньому; передумов попередження конфліктів; перешкод (психологічні, моральні і правові), що знижують можливість попередження конфліктів, спрямування їх розвитку в конструктивне русло; шляхів підтримки і зміцнення співробітництва, відносин взаємовиручки як універсального способу запобігання конфліктів. Вони мають володіти основами управлінської діяльності; знаннями соціально-

психологічних методів, орієнтованих на коригування думок, почуттів і настроїв людей (методи згоди, доброзичливості, збереження репутації партнера й поваги до його гідності, взаємного доповнення, недопущення дискримінації, психологічної підтримки); різновидами конфліктних особистостей; способами формування в організації стійкого морально-психологічного клімату, здатного надійно протистояти будь-яким негативним тенденціям; закріплення в зрілих колективах позитивних моделей поведінки (Коростелін, 2015, с. 78).

Вимогами до формування професійної компетентності майбутніх агентів комерційної діяльності за когнітивно-компетентнісним критерієм є: знання основ ринкової економіки, організації комерційної роботи на підприємствах, основ ринкового ціноутворення, маркетингу та менеджменту, основ прогресивної технології руху товару, організації товаропостачання й рекламної роботи, сучасних методів фінансово-господарської діяльності підприємства, основ законодавства, іноземної мови ділового спілкування, комп'ютерної обробки облікової документації, діловодство і машинопис.

Компетентність студентів, на наш погляд, є основним показником освітнього процесу, її досягнення можна вважати педагогічною метою. Для формування професійної компетентності майбутніх агентів комерційної діяльності характерними є наявність різних видів професійної компетентності. Так, Н. Молоткова актуальними вважає: політехнічну, організаційно-економічну, інформаційно-комунікаційну (Молоткова, 2008, с. 335).

На думку Е. Зеєр, основними компонентами компетентності фахівця є: спеціальна компетентність (підготовленість до самостійного виконання конкретно встановлених видів діяльності, уміння вирішувати типові вузькопрофесійні завдання й оцінювати результати своєї праці, здатність самостійно здобувати нові знання та вміння за фахом); соціальна (здатність до продуктивної групової діяльності та співпраці з іншими працівниками, готовність до прийняття відповідальності за результати своєї праці, володіння прийомами професійного навчання); індивідуальна (готовність до постійного підвищення своєї кваліфікації і самореалізації в професійній праці, здатність до професійної рефлексії, подолання професійних криз і деформацій) (Зеєр, 2005).

Ключовими професійними компетентностями майбутнього економіста Л. Максимова вважає: особистісно-індивідуальну (професійно-спрямовані переконання, цінності, потреби, вольові риси особистості, мотиви професійної діяльності, уміння досягати поставленої мети при виконанні професійних завдань); предметно-практичну (система фундаментальних знань класичних наук, соціально-економічних законів та теорій, сутності, структури і тенденцій розвитку економічних систем; методів економічного аналізу господарських процесів на мікро- та макрорівнях, методів прийняття

рішень тощо), інформатичну (ІКТ-компетентності) містить систему знань та вмінь, за допомогою яких засобами інформаційно-комунікаційних технологій фахівець може самостійно здійснювати пошук, аналіз, відбір, обробку та передачу інформації для особистих, професійних і навчальних цілей; управлінську (система знань основ теорії управління; розвиненість умінь планування, формування цілей та завдань діяльності, організації діяльності тощо), пізнавальну (система знань та вмінь пізнавальної діяльності; розвиненість умінь цілепокладання, самостійної навчально-пізнавальної діяльності, самооцінки), комунікативну (система знань та вмінь взаємодії з оточуючими людьми, розвиненість умінь професійного спілкування та роботи в групі) (Максимова, 2015, с. 104).

У зовнішньоекономічній діяльності, за дослідженням Н. Почерніної, ефективна робота економіста передбачає наявність таких компетентностей, як інформаційна, методологічна, функціональна, соціальна та особистісна. Формування цих компетентностей має забезпечуватися в межах першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, а подальший їх розвиток та поглиблення – в межах другого рівня вищої освіти (магістратури). Результатом такої послідовності навчального процесу має стати реалізація визначених цілей: навчитися пізнавати, навчитися робити, навчитися жити разом і навчитися жити (Почерніна, 2016, с. 241).

О. Загіка визначає професійну компетентність як систему таких складників: концептуального (загальнокультурна, когнітивна, об'єктна складові – формують загальний і професійний інтелект, систему теоретичних та практичних знань, забезпечує загальнонаукову, професійну та фахову підготовку, здатність окреслити об'єкт діяльності, його специфіку, можливості, уміння з ним працювати й використовувати у своїй життєдіяльності); інструментального (інформаційна, операційно-технологічна, контекстуальна складові – забезпечують розуміння контексту професійної діяльності, здатність шукати й використовувати інформацію, демонструвати володіння методами, технологіями, способами перетворення); соціального (суб'єктна, особистісна, ціннісно-мотиваційна складові – забезпечують усвідомлення себе як суб'єкта професійної діяльності, діагностику власних можливостей, пізнання особистісних якостей; визначають уміння спілкування та комунікації, наявність соціально орієнтованих позицій та установок, етичних норм, рис особистості; передбачають ініціювання позитивної мотивації вияву активності людини, спонукальних сил її поведінки, цінностей, усвідомлення цілей і завдань діяльності для оволодіння ефективними способами її організації, створення системи мотивацій власного професійного розвитку та вдосконалення); інтеграційного (інтегративна, адаптивна, результативна складові – характеризують здатність застосовувати теорію на практиці, інтеграцію інтелектуальних, моральних, соціальних, естетичних аспектів знань та вмінь,

які необхідні для здійснення діяльності творчого рівня, забезпечують уміння передбачити й підготуватися до змін, важливих у рамках даної професії, вияв індивідом рівня оволодіння компетенціями, що дає змогу свідомо оцінювати результати своєї діяльності та рівень власного розвитку) (Загіка, 2015, с. 46).

У професійній підготовці спеціалістів економічного профілю є необхідність виділяти насамперед корпоративну компетентність як особливий вид компетентності, який передбачає стійку здатність фахівця виконувати передбачені кваліфікаційною характеристикою види діяльності. Корпоративна компетентність включає: глибоке розуміння сутності виконання завдань і вирішення проблем; знання досвіду, накопиченого в кожній конкретній галузі економіки; активне оволодіння найкращими досягненнями цієї галузі; уміння обрати засоби й способи дії, адекватні конкретним обставинам місця та часу; почуття відповідальності за досягнуті результати; здатність учитися на помилках і вносити корективи в процес досягнення цілей (Петренко, 2018).

С. Бас вважає, що майбутній економіст має володіти математичною компетентністю, що виявляється в здатності та готовності розв'язувати математичні задачі, свідомо та раціонально використовуючи математичний апарат та засоби ІКТ для опанування загальноекономічними та фаховими дисциплінами (Бас, 2015, с. 39). Для розв'язання професійних задач економіст має володіти математичними методами постановки та розв'язання проблеми, аналізу варіантів розв'язання та прогнозування результатів упровадження прийнятих рішень (Бас, 2015, с. 29).

Економічну компетентність виокремлюють (Вітер, 2012; Іванова, 2005; Лазарев, 2014). Економічна компетентність студентів визначається авторами як діяльнісний процес оволодіння економічними знаннями, що сприяє розвитку мислення, інтелекту.

У загальній структурі професійної компетентності економічна компетентність виступає фундаментальною умовою й результатом самоперетворювальної діяльності, цілеспрямованої роботи над собою, розвитку особистісних рис та професійних якостей. Отже, економічну компетентність молодших спеціалістів у процесі фахової підготовки С. Вітер розуміє як інтегровану професійно-особистісну характеристику фахівця, що визначає володіння необхідними компетентностями для успішного здійснення економічної діяльності або виконання професійних обов'язків, передбачених для первинних посад у галузі економіки на виробництві чи у сфері послуг відповідно до фахового спрямування (Вітер, 2012, с. 132).

Більшість фахівців (Іванова, 2005; Карпюк, 2010; Козловська, 2012; Зеєр, 2005) до професійної компетентності включають сукупність ключової, базової і спеціальної компетентностей. Ключова компетентність потрібна для будь-якої професійної діяльності і пов'язана з успіхом особистості у швидкоплинному світі. Це – формування в людини здатності навчатися,

зокрема навчатися самостійно, забезпечення випускникам, майбутнім працівникам, більшої гнучкості у взаємостосунках із роботодавцем, становлення репрезентативності для зростання успішності в конкурентному середовищі існування. Базова компетентність відображає специфіку певної професійної діяльності (педагогічної, інженерної, медичної тощо). У професійній педагогічній діяльності базовою вважається компетентність, яка допомагає вибудовувати професійну діяльність у контексті вимог до системи освіти на певному етапі розвитку суспільства. Спеціальна компетентність відображає специфіку конкретної предметної або надпредметної сфери професійної діяльності. Спеціальну компетентність можна розглядати як реалізацію ключових і базових компетентностей у певній сфері професійної діяльності (Карпюк, 2010, с. 175).

Отже, професійна компетентність передбачає декілька ліній аналізу: спеціальна, навчально-пізнавальна, інформатична, технологічна, комунікативна, особистісна компетентності, кожна з яких має власний аспект розвитку. Спеціальна – компетентність за спеціальністю в межах будь-якої галузі, навчально-пізнавальна – це сукупність умінь і навичок пізнавальної діяльності, володіння механізмами цілепокладання, планування, аналізу, рефлексії, самооцінки успішності власної діяльності, володіння прийомами дій у нестандартних ситуаціях, евристичними методами вирішення проблем, володіння вимірювальними навичками, використання статистичних та інших методів пізнання. Інформатична – здатність за допомогою інформаційних технологій самостійно шукати, аналізувати, відбирати, обробляти й передавати необхідну інформацію. Технологічна – сукупність політехнічних умінь з аналізу виробничої ситуації, планування і раціональної організації технологічного процесу, експлуатації технічних засобів, комунікативна – володіння навичками взаємодії з оточуючими людьми, уміння роботи в групі, знайомство з різними соціальними ролями; особистісна (здатність знаходити нестандартні рішення, гнучке теоретичне і практичне мислення, володіння способами самореалізації та саморозвитку індивідуальності в межах професії, здатність до творчості).

Показниками когнітивно-компетентнісного критерію обрано: різноманітні професійні знання (повнота, глибина, міцність, систематизованість); самостійне вирішення професійних завдань і творче використання досвіду інших; обізнаність про свої можливості у професійній і особистісній сферах, сформованість складників професійної компетентності (спеціальної, навчально-пізнавальної, інформатичної, технологічної, комунікативної, особистісної).

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Отже, на основі розгляду структури професійної компетентності майбутніх агентів комерційної діяльності як єдності показників визначено критерії її сформованості, серед яких когнітивно-компетентнісний. Розкрито вимоги

до формування професійної компетентності майбутніх агентів комерційної діяльності за когнітивно-компетентнісним критерієм: знання основ ринкової економіки, організації комерційної роботи на підприємствах, основ ринкового ціноутворення, маркетингу та менеджменту, основ прогресивної технології руху товару, організації товаропостачання й рекламної роботи, сучасних методів фінансово-господарської діяльності підприємства, основ законодавства, іноземної мови ділового спілкування, комп'ютерної обробки облікової документації, діловодство і машинопис.

Доведено, що професійна компетентність передбачає декілька ліній аналізу: спеціальна, навчально-пізнавальна, інформатична, технологічна, комунікативна, особистісна компетентності, кожна з яких має власний аспект розвитку. Розкрито показники когнітивно-компетентнісного критерію, якими обрано: різноманітні професійні знання (повнота, глибина, міцність, систематизованість); самостійне вирішення професійних завдань і творче використання досвіду інших; обізнаність про свої можливості у професійній і особистісній сферах, сформованість складників професійної компетентності (спеціальної, навчально-пізнавальної, інформатичної, технологічної, комунікативної, особистісної).

Перспективами подальших досліджень вважаємо узгодження змісту мотиваційно-ціннісного, когнітивно-компетентнісного, особистісно-діяльнісного критеріїв професійної компетентності майбутніх агентів комерційної діяльності та їх експериментальну перевірку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бас, С. В. (2015). *Формування предметної компетентності у процесі навчання вищої математики студентів економічних спеціальностей* (дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02). Кривий Пир (Bass, S. V. *Formation of subject competence in the process of studying higher mathematics of students of economic specialties* (PhD thesis) Kryvyi Rih).
2. Вітер, С. (2012). Зміст і структура економічної компетентності молодших спеціалістів у контексті фахової підготовки. *Молодь і ринок*, 11, 130-134 (Viter, S. (2012). Content and structure of the economic competence of junior specialists in the context of professional training. *Youth and Market*, 11, 130-134).
3. Гаврутенко, Л. А. (2017). *Формування професійних вмінь майбутніх молодших спеціалістів економічного профілю у процесі вивчення фахових дисциплін* (дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04). Київ (Havrutenko, L. A. *Formation of professional skills of future junior specialists in the economic profile in the process of studying professional disciplines* (PhD thesis). Kyiv).
4. Головань, М. (2012). *Формування професійної компетентності майбутніх фахівців фінансового профілю в умовах європейської кредитно-трансферної системи. Нова педагогічна думка*, 1, 139-143 (Holovan, M. (2012). Formation of professional competence of future specialists of financial profile in the conditions of the European credit transfer system. *New Pedagogical Thought*, 1, 139-143).
5. Гренадерова, С. В. (2010). *Формирование компетентности профессионального самосовершенствования студентов колледжа (на материале проектной деятельности)* (дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08) Волгоград (Hrenaderova, S. V. *Formation of competence of professional self-improvement of college students (on the material of project activity)* (PhD thesis). Volgograd).

6. Дарбасова, Л. А. (2010). Педагогические условия развития познавательной самостоятельности студентов аграрного вуза (дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01). Якутск (Darbasova, L. A. *Pedagogical conditions of development of cognitive independence of students of agrarian higher school* (PhD thesis). Yakutsk).
7. Загіка, О. О. (2015). *Формування професійної компетентності майбутніх агентів з постачання в професійно-технічних навчальних закладах* (дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04). Київ (Zahika, O. O. *Formation of professional competence of future supply agents in vocational schools* (PhD thesis). Kyiv).
8. Зеер, Э. Ф., Павлова, А. М., Сыманюк, Э. Э. (2005). *Модернизация профессионального образования: Компетентностный подход*. Москва: Изд-во Москов. псих.-соц. ин-та (Zeer, E. F., Pavlova, A. M., Symaniuk, E. E. (2005). *Modernization of vocational education: Competitive approach*. Moscow).
9. Карпюк, І. Ю. (2010). Вивчення проблеми формування професійної компетенції майбутніх спеціалістів у сучасній освіті. *Вісник НТУУ «КПІ». Серія: Філософія. Психологія. Педагогіка, 1*, 172-176 (Karpiuk, I. Yu. (2010). Study of the problem of formation of professional competence of future specialists in modern education. *Bulletin of the NTUU «KPI». Series: Philosophy. Psychology. Pedagogics, 1*, 172-176).
10. Коростелін, М. О. (2015). *Формування готовності майбутніх фахівців з товарознавства та комерційної діяльності до попередження конфліктів у професійній діяльності* (дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04). Слов'янськ (Korostelin, M. O. *Formation of the readiness of future specialists in commodity research and business to prevent conflicts in professional activities* (PhD thesis). Sloviansk).
11. Максимова, Л. П. (2015). *Організаційно-педагогічні засади забезпечення якості професійної підготовки майбутніх економістів засобами інформаційно-комунікаційних технологій* (дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04). Кременчук (Maksymova, L. P. *Organizational-pedagogical principles of ensuring the quality of the training of future economists by means of information and communication technologies* (PhD thesis). Kremenchuk).
12. Молоткова, Н. В., Лакеева, О. А. (2008). Система требований к подготовке специалистов коммерции в современных условиях. *Вестник Томского государственного университета. Серия: Гуманитарные науки, 2*, 333-338 (Molotkova, N. V., Lakieieva, O. A. (2008). The system of requirements for the training of experts in commerce in modern conditions. *Bulletin of the Tomsk State University. Series: Humanities, 2*, 333-338).
13. Петренко, Н. П. *Шляхи формування професійних компетенцій у студентів технікуму*. Режим доступу: <http://intkonf.org/petrenko-np-shlyahi-reformuvannya-profesiynih-kompetentsiy-u-studentiv-tehnikumu/> (Petrenko, N. P. *Ways of forming professional competencies at college students*. Retrieved from: <http://intkonf.org/petrenko-np-shlyahi-reformuvannya-profesiynih-kompetentsiy-u-studentiv-tehnikumu/>).
14. Подласый, И. П. (2002). *Педагогика. Новый курс, 2. Процесс воспитания* Москва: ВЛАДОС (Podlasyi, I. P. (2002). *Pedagogy. New course, 2. The process of upbringing*. Moscow: VLADOS).
15. Почернина, Н. В. (2016). Професійні компетентності економіста із зовнішньоекономічної діяльності. *Удосконалення навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі, 19*, 234-241 (Pochernina, N. V. (2016). Professional competence of an economist on foreign economic activity. *Improvement of the educational process in a higher education institution, 19*, 234-241).
16. Стеблик, С. В., Староста, В. І. (2017). *Педагогічні умови економічної підготовки майбутніх фахівців сфери кооперації у коледжі*. Ужгород: Говерла (Steblik, S. V., Starosta, V. I. (2017). *Pedagogical conditions of economic training of future specialists of sphere of cooperation in college*. Uzhgorod: Hoverla).

17. Хащенко, Т. Г. (2012). *Личностная готовность студентов к предпринимательской деятельности: психологическое содержание и условия формирования* (дис. ... д-ра психол. наук: 19.00.13). Тамбов (Khashchenko, T. G. *Personal readiness of students for entrepreneurial activity: psychological content and conditions of formation* (DSc thesis) Tambov).

РЕЗЮМЕ

Саблук Ольга. Когнитивно-компетентностный критерий сформированности профессиональной компетентности будущих агентов коммерческой деятельности.

В статье раскрыто содержание когнитивно-компетентностного критерия сформированности профессиональной компетентности будущих агентов коммерческой деятельности. Определены требования к формированию профессиональной компетентности будущих агентов коммерческой деятельности по когнитивно-компетентностному критерию: знание основ рыночной экономики, организации коммерческой работы на предприятиях, основ рыночного ценообразования, маркетинга и менеджмента, основ прогрессивной технологии товародвижения и т.д. Доказано, что профессиональная компетентность включает следующие компетентности: специальную, учебно-познавательную, информатическую, технологическую, коммуникативную, личностную. Раскрыты показатели когнитивно-компетентностного критерия.

Ключевые слова: компетентность, профессиональная компетентность, агенты коммерческой деятельности, критерий, когнитивно-компетентностный критерий, сформированность профессиональной компетентности, показатели когнитивно-компетентностного критерия.

SUMMARY

Sabluk Olga. Cognitive-competence criterion of the formation of professional competence of future commercial activity agents.

The content of the cognitive-competence criterion of the formation of professional competence of future commercial activity agents is disclosed in the article. It is established that today in pedagogical science there are different approaches to the definition of criteria and indicators of the formation of specialists' professional qualities and characteristics based on motives, values, needs, knowledge, skills, experience, self-esteem, ability to self-examination, self-determination.

The aim of the article is to reveal the content of the cognitive-competence criterion of the formation of the professional competence of future agents of commercial activity. Theoretical (analysis of philosophical, economic, pedagogical literature) methods of research were used.

The structure of professional competence of future agents of commercial activity as a unity of such criteria as motivational-value, cognitive-competence, personality-activity is considered.

Requirements for the formation of professional competence of future agents of commercial activity according to the cognitive-competence criterion are: knowledge of the basics of a market economy, organization of commercial work in enterprises, the basics of market pricing, marketing and management, the bases of advanced technology of movement of goods, organization of commodity supply and advertising work, modern methods of financial-business activity of the enterprise, the basis of legislation, foreign language business communication, computer processing of accounting documentation, case management and typewriting. It is proved that professional competence involves several lines of analysis: special, educational, cognitive, informatics, technological, communicative, personal competencies, each of which has its own aspect of development.

The indicators of the cognitive-competence criterion are revealed: various professional knowledge (completeness, depth, strength, systematization); independent solution of professional tasks and creative use of the experience of others; awareness of their capabilities in the professional and personal spheres, formation of components of professional competence (special, cognitive, informatics, technological, communicative, personal).

Key words: *competence, professional competence, agents of commercial activity, criterion, cognitive-competence criterion, formation of professional competence.*

УДК 378.016:811.161.1:005.336.2-057.875-054.6

Артем Статівка

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ORCID ID 0000-0003-4410-1527

DOI 10.24139/2312-5993/2018.10/167-179

ПИСЕМНЕ НАУКОВЕ МОВЛЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МАГІСТРАНТІВ-ФІЛОЛОГІВ: РІВЕНЬ СФОРМОВАНOSTІ ТА МОЖЛИВОСТІ НАВЧАННЯ (НА МАТЕРІАЛІ ОКРЕМИХ СТРУКТУРНИХ ЧАСТИН ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ)

У статті аналізується рівень сформованості вмінь писемного наукового мовлення іноземних студентів-випускників на матеріалі дипломної роботи. Аналізуючи дипломні роботи, автор виявив спрямованість тематики досліджень та типові недоліки у формулюваннях тем. У результаті порівняльного аналізу робіт українських та китайських студентів-філологів зробив опис структурних розбіжностей та невідповідностей компонентного складу окремих частин тексту дипломної роботи, що дало підставу говорити про невисокий рівень сформованості вмінь випускників створювати науковий текст. У статті запропоновано комплекс вправ для формування вмінь створювати текст такої структурної частини дипломної роботи, як резюме.

Ключові слова: *кваліфікаційна робота випускника, структурний та компонентний склад тексту дипломної роботи, наукове мовлення випускника-іноземця, тематика дипломних робіт, типові недоліки.*

Постановка проблеми. Кваліфікація майбутнього фахівця визначається ступенем сформованості вмінь застосовувати отримані знання для виконання наукових, технічних, економічних, соціальних та виробничих завдань, тобто у практичній діяльності та у процесі наукового дослідження, а кваліфікаційна робота «є перевіркою підготовки фахівця до самостійної діяльності з обраного фаху, його здібностей самостійно аналізувати стан проблем у певній галузі науки, розробляти необхідні пропозиції» (Положення, 2017, с. 4). Саме тому цілеспрямоване навчання наукового мовлення іноземних студентів відбувається не лише у процесі засвоєння основного курсу сучасної російської мови, а й стилістики, курсу наукової організації праці. Особливого значення в цьому контексті набуває вивчення наукового стилю у процесі підготовки до написання дипломної роботи.

Аналіз актуальних досліджень. Слід зазначити, що у працях Р. С. Аликаєва, Е. А. Баженової, В. Н. Беньяминової, М. Н. Кожиної, М. П. Котюрової, Е. М. Крижановської, О. Д. Мітрофанової та ін. закладено